

Виокремлення глобалізаційних чинників соціально-економічного розвитку: концепт ендогенізації

Розглянуто проблему впливу сучасних глобалізаційних чинників соціально-економічного розвитку в контексті його ендогенізації. Визначено, що сутністю та основною рисою сучасних процесів глобалізації є формування світової економічної системи з високим рівнем взаємопов'язаності регіональних інтеграційних утворень і взаємодії економік окремих держав у глобальних умовах невизначеності, нестабільності та непередбачуваності. Глобальна взаємозалежність є основним чинником глобальної взаємодії для ефективного розв'язання спільних проблем, попередження їх та реалізації спільних інтересів. За методологією виміру на національному рівні індексу глобалізації (KOF Globalization Index) глобалізаційні чинники ідентифіковано за типами, видами та підвидами глобалізації. На основі контент-аналізу аналітичних, наукових, правових джерел і практики врядування у сфері соціально-економічного розвитку держави визначено основні чинники, що де-факто негативно впливають на економічне зростання в Україні та її регіонах; зовнішньополітичні чинники, що посилюватимуть зв'язок національної економіки із сучасними глобальними процесами та сприятимуть ендогенному розвитку регіонів України; чинники цілеспрямованої ендогенізації регіонального розвитку в Україні (внутрішньополітичні, просторові, економічні, соціальні, екологічні) як потенційні драйвери сталого соціально-економічного зростання в Україні.

Ключові слова: глобалізаційні чинники, соціально-економічний розвиток, ендогенізація розвитку.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації визначають головні тенденції розвитку світової економіки та політики. У сучасному світі домінує жорстка закономірність: жодна країна не може досягти істотного зростання добробуту населення без інтенсивного входження до світової політичної та економічної системи [1]. В умовах глобалізації головним завданням стає боротьба за повноцінне функціонування в довгостроковій перспективі, мінімізація фінансово-економічних, соціально-демографічних, політичних і екологічних ризиків з паралельним збереженням і створенням конкурентних переваг, які здатні забезпечити подальший розвиток і адаптацію до глобальної економіки суб'єктів господарювання та забезпечити конкурентоспроможність власної національної економічної системи та її складових регіональних економік в особі всіх агентів ринку [2, с. 69-70].

На тлі реалізації світової політики протидії глобальним викликам людству до першочергових завдань нової регіональної політики віднесено прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їхньої конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу.

Аналіз останніх досліджень. Питанням забезпечення економічного розвитку України та її регіонів в умовах впливу глобалізації економіки на формування ринкових відносин присвячено праці вітчизняних учених: Я. Базилюка, О. Білоруса, О. Бородіної, П. Борщевського, В. Власова, О. Власюка, Р. Войтович, А. Гальчинського, В. Гейця, Я. Жаліла, Д. Лук'яненка, Ю. Пахомова, С. Соколенка, О. Швиданенка, М. Хвесика, О. Яценко та ін.

Глобалізаційні процеси досить суперечливо впливають як на національні економіки, так і на все сучасне світове господарство, зауважують О. Діба та Є. Осадчий [3, с. 26]. Р. Войтович привертає увагу до потреби у глибокій модернізації всіх сфер суспільного життя в Україні шляхом залучення та вмілого використання у своїх національних інтересах тих ресурсів, які привносяться процесами глобалізації [4, с. 9].

Найважливішим пріоритетом національного поступу є залучення країни до процесу світового цивілізаційного та економічного розвитку. В умовах глобалізації

Україна, прагнучи здобути в перспективі статус впливового суб'єкта міжнародних відносин, має шанс використати переваги глобалізації для власного розвитку. Залишаючись же об'єктом дії зовнішніх сил, можна отримати переважно її негативні наслідки [1, с. 4].

Науковці Національного інституту стратегічних досліджень указують на низький рівень інклюзії економічних агентів до національних і міжнародних ланцюгів доданої вартості, недостатнє використання потенціалу сектору науки, малих і середніх підприємств, що закріплює домінування великих компаній на галузевих ринках, обмежує участь України в глобальних виробничих ланцюгах постачанням сировинної продукції [5, с. 31].

На думку академіка В. Гейця, на шляху до стабільного економічного розвитку як феномен забезпечення інституційної обумовленості з боку держави надважливо реалізувати процес ендогенізації економічного розвитку, в основі якого лежить формування внутрішньої мотивованої орієнтації особистості, бізнесу й держави на забезпечення економіки на засадах ендогенної моделі її зростання [6, с. 299-300].

Зважаючи на складність цієї проблеми, на шляху до її вирішення слід урахувувати сукупність сучасних глобалізаційних чинників соціально-економічного розвитку, які потребують детальнішого дослідження в умовах сьогодення.

Мета статті – проаналізувати сутність сучасного етапу глобалізації та розкрити методологічні засади виокремлення глобалізаційних чинників соціально-економічного розвитку в контексті його ендогенізації.

Основні результати дослідження. Динамічні технологічні зміни, передусім в енергетиці та біотехнологіях, стрімке зростання ролі інформаційних технологій та нанотехнологій, створення нових матеріалів і робототехніки, розвиток сфери штучного інтелекту докорінно трансформують економіку та суспільство в усьому світі.

На думку О. Яценко, нинішня глобальна економічна система характеризується складною структурою, глобалізацією господарського життя, виникненням значної кількості наддержавних інституційних організацій з уніфікованим механізмом управління і регулювання, прискоренням науково-технологічних змін, інтелектуалізацією та інформатизацією світової економіки, стандартизацією якості товарів і послуг, лібералізацією торгівлі, зростанням кількості суб'єктів міжнародних економічних відносин і політичних, соціальних та економічних транснаціональних мереж, глобалізацією попиту та пропозиції, поляризацією розвитку держав і суспільств [2, с. 66-67].

Водночас сучасна модель глобалізації уможливила поширення міжнародного тероризму та міжнародної злочинності, зокрема в кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного та ідеологічного екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї тощо.

На переконання відомого економіста А. С. Гальчинського, глобалізація, яка ще зовсім недавно виглядала незворотною, у наш час дійсно змінилася (точніше, змінюється) на протилежну тенденцію – фактичний відступ за всіма системоутворювальними позиціями: у співвідношенні темпів зростання ВВП і зовнішньої торгівлі, русі капіталу, міграції робочої сили. Глобалізація не вирішує, як передбачалося, а посилює майнову диференціацію – на частку 1% найбагатших людей у світі припадає понад 50% сукупного статку всіх жителів Землі. Тому змінюється цільова спрямованість глобалізації. Вона перестає бути лише інструментарієм прибуткового застосування капіталу. В умовах постіндустріалізму глобалізація набуває соціоцентристської спрямованості під впливом прискорюваної глобалізації інформаційних потоків, просторових комунікацій та інтелектуального обміну. Учений аргументовано наголошує, що глобалізація не заперечується взагалі, як це проголошується в наш час на різних рівнях. Заперечується теперішня парадигма економічної глобалізації,

що обслуговує рух капіталу. Відповідна модель глобалізації втрачає функцію першості. Її альтернатива – егоцентристська (соціоцентристська) глобалізація, глобалізація розвитку (планетаризації) людської особистості [7; 8].

Методологічним підтвердженням значущості зазначеної зміни цільової спрямованості глобалізації є Доповідь про людський розвиток ПРООН за 2020 рік (далі – Доповідь) [9]. Цей документ фокусує увагу на пошуку шляхів розвитку для кожної країни на тлі тривожних планетарних змін – за трохи більше як десятиліття світ зіткнувся із фінансовою кризою, кліматичною кризою, кризою нерівності і пандемією COVID-19, взаємопосиленням планетарного дисбалансу (небезпечна планетарна зміна для людей і всіх форм життя) та соціального дисбалансу (нерівність можливостей, добробуту та влади між групами людей), зокрема:

- планетарний дисбаланс породжує ризики, які здатні призводити до шоків для людського розвитку ситуацій, що є основою для посилення соціального дисбалансу (прикладом може слугувати пандемія COVID-19);
- соціальний дисбаланс призводить до посилення нерівності в людському розвитку, яка зрештою формує розрив у розширенні прав і можливостей.

Отже, здатність людей визначати свій шлях розвитку опиняється в епіцентрі процесу змін і потрібних для досягнення рівності в людському розвитку та одночасного зниження навантаження на планету трансформацій. Натомість ті, у чийх руках сконцентровано більше влади, і ті, хто переважно отримує вигоду зі свого status quo, формують межі доступної інформації (включно з науковими даними) і використовують свої ресурси та вплив для збереження своєї влади, часто послугуючись тими способами, що протистоять трансформації. Все це закріплює навантаження на планету, яке ще більше посилює планетарний дисбаланс, що призводить до виникнення ризиків, і цикл заново починається спочатку [9, с. 3, с. 24-25].

Автори Доповіді закликають до справедливої трансформації, яка розширить свободи людини, одночасно знизивши планетарне навантаження на основі таких трьох впливів, які важливі для спільного майбутнього на планеті: зміцнити рівність, стимулювати інновації та прищепити культуру раціонального управління природними ресурси нашої планети. Наголошується, що «розкоші вирішувати проблеми ізолювано, як квазінезалежні обставини в окремих соціальних та екологічних сферах, у нас більше немає, якщо насправді така розкіш коли-небудь була. Навпаки, проблеми все частіше стають вузлами взаємозалежної соціально-екологічної мережі» [9, с. 8, с. 398].

Тому на сучасному етапі глобальна взаємозалежність є основним чинником глобальної взаємодії для ефективного розв'язання спільних проблем, а також попередження їх і реалізації спільних інтересів, до яких належать політичний, економічний, соціальний, екологічний тощо. А глобальна взаємодія є обов'язковою умовою суспільного розвитку сучасного світу, позаяк жодна з держав світу сьогодні не може залишитись осторонь глобальних процесів, які трансформуються.

На нашу думку, сутністю та основною рисою сучасних процесів глобалізації є формування світової економічної системи з високим рівнем взаємопов'язаності регіональних інтеграційних утворень і взаємодії економік окремих держав у глобальних умовах невизначеності, нестабільності та непередбачуваності.

Можемо виокремити такі чинниками сучасних глобальних трансформацій:

- криза нинішнього міжнародного правового порядку та системи міжнародної безпеки посилена гібридною російською агресією проти України;
- економічна нестабільність, світова економічна рецесія, пандемії, що обумовлюють обмеження доступу на міжнародні ринки, звуження інвестиційних потоків, валютні ризики, зниження попиту;
- зміна структури світової економіки, зміщення центру економічного розвитку із Заходу на Схід у держави, що розвиваються;

- дефіцит ресурсів (енергетичних, продовольчих, питної води), що зумовлює збільшення собівартості продукції і попиту на енергоощадливі технології та обладнання, стимулює випереджальне зростання ринків, особливо держав Південно-Східної Азії;
- поява нових і скорочення старих ринків унаслідок високих темпів технологічних змін і переходу до нового технологічного укладу (штучний інтелект, розвиток нових технологій зв'язку, біотехнологій, електроніки та інше);
- прояви переходу в економічній політиці держав від глобалізації до посилення тенденцій протекціонізму та регіоналізму.

Водночас багатогранність розвитку глобалізації зумовлюється комплексним впливом різних глобалізаційних чинників. Потенційним методологічним підґрунтям для виокремлення глобалізаційних чинників за типами глобалізації може слугувати загальноновизнана система кількісного вимірювання ступеня розвитку глобалізаційних процесів КОФ (далі – система КОФ), що забезпечує ранжування країн світу за індексом рівня їхньої глобалізації (КОФ Globalization Index) [10]. Цей індекс є комбінованим показником Швейцарського економічного інституту (КОФ Swiss Economic Institute), за допомогою якого оцінюються масштаб і компоненти глобалізації на національному рівні.

Розробники цієї системи визначають глобалізацію як процес, який усуває національні кордони, інтегрує національні економіки, культури, технології та управління, а також формує складні відносини та взаємозв'язки, опосередковані через різноманітні потоки (людей, капіталів, ідей тощо). Наголошено, що глобалізація – це багатоаспектна концепція, яка охоплює набагато більше, ніж відкритість для торгівлі і потоки капіталу. Ідеться про громадян різних країн, які спілкуються один з одним, обмінюються ідеями та інформацією, або уряди, які, вирішуючи політичні проблеми глобального масштабу, працюють разом [11, с. 544-546].

Слід зазначити, що сучасною версією системи КОФ виокремлено економічну глобалізацію, яка характеризує міждержавні потоки товарів, капіталу та послуг, а також інформацію та сприйняття, що супроводжують ринковий обмін; соціальну глобалізацію, яка виражає поширення ідей, інформації, образів і людей; політичну глобалізацію, яка характеризує поширення державної політики. Загальний індекс глобалізації КОФ поєднує виміри двох її типів – де-факто та де-юре глобалізацію, позаяк на де-факто глобалізацію впливають реальні міжнародні потоки, а де-юре глобалізація визначається політикою та умовами, які полегшують або ускладнюють просування всіх видів потоків, що загалом відображає вплив екзогенних і специфічних для країни факторів.

Оскільки де-факто і де-юре глобалізація по-різному впливає на економічне зростання, сучасна методологія визначення загального індексу глобалізації КОФ базується на розрахунку цього єдиного інтегрованого показника як середнього індексів де-факто та де-юре, визначених у розрізі означених вище видів глобалізації: економічної, соціальної та політичної. Окремими складовими алгоритму вимірів є визначення за відповідними показниками (змінними) субіндексів де-факто та де-юре щодо:

- підвидів економічної та соціальної глобалізації та їхніх основних чинників;
- структурних чинників політичної глобалізації.

Тобто сучасна система КОФ, що сфокусована на визначенні загального індексу глобалізації КОФ шляхом встановлення релевантних індексів і субіндексів, імплементує типологію де-факто та де-юре глобалізації, формуючи методологічне підґрунтя для ідентифікування та структурування чинників глобалізації за відповідними видами (підвидами) глобалізації (табл. 1).

Таблиця 1

Типологія глобалізації та її чинники за системою КОФ

Типологія глобалізації	Чинники глобалізації	
	Де-факто	Де-юре
1. Економічна глобалізація		
1.1. Торго- вельна глобалі- зація	Торгівля товарами	Правила торгівлі (обмеження, бар'єри)
	Торгівля послугами	Торговельні податки (частка доходів від податків на міжнародну торгівлю у виручці)
	Різноманітність надрегіональних торгових партнерів	Тарифи (середнє незважене значення тарифних ставок)
		Кількість двосторонніх і багатосторонніх угод про вільну торгівлю
1.2. Фінансова глобалізація	Прямі іноземні інвестиції	Інвестиційні обмеження
	Портфельні інвестиції	
	Зовнішній борг	
	Зовнішні резерви (іноземна валюта (крім золота), авуари та резервна позиція в МВФ)	Фінансова відкритість (відкритість рахунку капіталу)
	Виплати з міжнародних доходів, що виникають переважно від транскордонного надання робочої сили та капіталу	Міжнародні інвестиційні угоди
2. Соціальна глобалізація		
2.1. Міжособис- тісна глобалізація	Міжнародний голосовий трафік	Телефонні підписки (кількість власників стаціонарних і мобільних телефонів)
	Трансфери (грошові перекази)	Свобода відвідування (кількість країн, що можна відвідати без віз)
	Міжнародний туризм	Кількість міжнародних аеропортів
	Частка іноземних студентів у країні	
	Міграція	
2.2. Інформа- ційна глобалі- зація	Частка використаної населенням пропускнуої здатності інтернету	Частка домогосподарств, що мають телевізор (доступ до телебачення)
	Патентні заявки, подані нерезидентами (міжнародні патенти зумовлюють приплив міжнародних потоків технологій, наукових знань і відповідної інформації)	Частка користувачів інтернету
	Високотехнологічний експорт (трансфер технологічної та наукової інформації)	Свобода преси
2.3. Культурна глобалізація	Експорт та імпорт товарів культури (за визначенням ЮНЕСКО)	Гендерний паритет
	Експорт та імпорт товарів / послуг особистого вжитку (personal services)	Витрати країни на людський капітал
	Заявки на товарні знаки, подані нерезидентами	Забезпечення громадянських свобод
	Кількість ресторанів McDonald's	
	Кількість магазинів ІКЕА	
3. Політична глобалізація	Кількість посольств, розташованих у країні	Кількість міжнародних організацій, в яких країна є членом
	Кількість громадян країни, що беруть участь у миротворчих місіях ООН	Кількість ратифікованих на вищому рівні міжнародних договорів
	Кількість міжнародних неурядових організацій, що діють у країні	Кількість партнерів країни з двоісторонніми інвестиційними договорами, їхня концентрація

Джерело: складено за [10-13].

Очевидно, що сучасні тенденції глобалізаційних процесів апріорі є наслідками де-факто глобалізації, а передумовою їх переважно є чинники де-юре глобалізації, на яких варто зупинитись детальніше.

Як впливає з даних табл. 1, структурними підвидами економічної глобалізації є глобалізація торгівлі та фінансова глобалізація. На де-юре глобалізацію торгівлі впливають такі чинники: політика сприяння торговельним потокам між країнами за допомогою регулювання правил торгівлі (поширеність нетарифних торговельних бар'єрів і витрат на дотримання вимог експорту), торговельні податки, тарифні ставки та угоди про вільну торгівлю (багатосторонні і двосторонні). Де-юре фінансова глобалізація визначається впливом політики відкритості країни для міжнародних фінансових потоків та інвестицій (відкритість рахунку капіталу країни), інвестиційних обмежень (згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність), потенційно сприятливими для потоків капіталу міжнародними інвестиційними угодами (двосторонні інвестиційні угоди та договори з інвестиційними положеннями).

Відповідно до методології системи КОФ, де-юре соціальна глобалізація зумовлюється комплексним впливом:

- чинників де-юре міжособистісної глобалізації щодо забезпечення прямої взаємодії між людьми, які живуть у різних країнах (зокрема, кількістю абонентів мобільного та телефонного зв'язку на одну особу населення), свободою відвідування країн (безвізовий режим для іноземців), а також наявністю та кількістю аеропортів, які здійснюють міжнародні рейси;
- чинників де-юре інформаційної глобалізації, що визначають здатність обміну інформацією між країнами, які виражено кількістю телевізорів на душу населення; кількістю осіб, які мають доступ до інтернету; ступенем свободи друкованих, мовних і цифрових засобів масової інформації;
- чинників де-юре культурної глобалізації, що формують відкритість і здатність розуміти та сприймати іноземні культурні цінності. Ці чинники представлені політикою гендерного паритету, витратами країни на людський капітал і забезпеченням громадянських свобод як вираження верховенства права, особистої автономії та права особистості.

Здатність брати участь у міжнародному політичному співробітництві визначається чинниками де-юре політичної глобалізації: кількістю міжнародних організацій, в яких країна є членом, кількістю ратифікованих на вищому рівні міжнародних договорів, а також кількістю і концентрацією країн-партнерів, з якими укладено двосторонні інвестиційні договори.

Зауважимо, що вплив чинників глобалізації має багатосторонній взаємопов'язаний характер. Наприклад, діяльність транснаціональних корпорацій (McDonald's, ІКЕА) у сучасній версії КОФ визначено чинником де-факто культурної глобалізації та відповідно – соціальної глобалізації, хоча їхній вплив реалізується значною мірою у сфері економіки послуг.

Підкреслимо, що індекс глобалізації КОФ сфокусовано на вимірюванні національного рівня глобалізації, він дає змогу ідентифікувати зв'язок національних економік із сучасними глобальними процесами. За останнім оцінюванням (73,93), Україна знаходиться на 45 місці серед 203 країн, втративши в загальному рейтингу порівняно з попереднім роком одну позицію, щодо економічної глобалізації – п'ять, а соціальної глобалізації – сім позицій (табл. 2).

Варто зважати, що параметри останнього індексу глобалізації КОФ 2021 наведені за вимірами 2019 р., тому вплив коронавірусної кризи, що постала у 2020 р. як новітній глобальний чинник, ще не враховано. У світовому рейтингу в першу десятку країн з найвищими значеннями індексу глобалізації КОФ 2021 входять: Нідерланди – 90,91; Швейцарія – 90,45; Бельгія – 90,33; Швеція – 89,44; Велика Британія – 89,31; Німеччина – 88,73; Австрія – 88,61; Данія – 87,80; Фінляндія – 87,68 та Франція – 87,63.

Таблиця 2
Рейтингові характеристики України за вимірами світового індексу глобалізації КОФ у 2018-2019 рр.

Види глобалізації за системою КОФ	Рік виміру	Виміри глобалізації		Типи глобалізації			
		Значення індексу	Місце в рейтингу	Де-факто		Де-юре	
				Значення індексу	Місце в рейтингу	Значення індексу	Місце в рейтингу
Економічна глобалізація	2018	66,01	66	79,56	25	52,46	96
	2019	64,0	71	77,0	36	52,0	103
Соціальна глобалізація	2018	52,46	88	65,56	91	74,87	84
	2019	69,04	95	62,33	102	62,33	102
Політична глобалізація	2018	88,32	32	83,09	40	93,54	25
	2019	88,35	32	83,48	39	93,22	39
Загалом	2018	74,95	44	76,31	33	73,62	53
	2019	73,93	45	74,10	40	73,75	54

Джерело: складено на основі [14].

Визнаючи методологічну цінність системи КОФ, доводиться констатувати, що, попри планетарну значущість екологічної складової сталого розвитку, урахування екологічних чинників глобалізації цією системою дотепер не виокремлено. Адже в сучасних умовах фундаментальними інтересами глобальної взаємодії постають:

- визначені підсумковим документом Саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» Цілі сталого розвитку, що спрямовані до «кращого руху вперед» («building forward better») на засадах принципу «нікого не залишити осторонь» («leave no one behind»);
- імплементація Паризької кліматичної угоди та Європейського зеленого курсу (European Green Deal) щодо протидії зростанню глобального потепління.

Зокрема, Європейський зелений курс – це нова політика ЄС в межах реалізації Цілей сталого розвитку до 2030 року, спрямована на те, щоб до 2050 р. стати кліматично нейтральною Європою, та стосується не стільки кліматичної політики, скільки зеленої концепції модернізації економіки та економічного зростання для забезпечення життя людини в гармонії з планетою та її ресурсами. Він прокладає шлях до декарбонізації та посилення захисту навколишнього середовища та природи практично у всіх сферах економіки та повсякденному житті. В ЄС є чітке усвідомлення того, що саме регіони та міста відіграють життєво важливу роль у досягненні національних і загальноєвропейських кліматичних і цілей у сфері енергетики. Саме вони є головними виконавцями Європейського зеленого курсу. Його успіх значною мірою залежатиме від спроможності місцевих і регіональних органів влади втілювати в життя політику, ухвалену на європейському рівні, а також від спроможності національних урядів та установ ЄС розуміти і враховувати конкретні потреби кожного регіону, кожної території. У червні 2020 р. Комітет регіонів ЄС створив нову робочу групу «Зелений курс йде на місцевий рівень» («Green Deal Going Local»), щоб гарантувати безпосередню участь міст і регіонів ЄС у визначенні, реалізації та оцінюванні численних ініціатив, передбачених Європейським зеленим курсом для досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р.

Важливо враховувати, що 17 цілей та 169 завдань сталого розвитку характеризуються комплексністю і неподільністю, забезпечуючи зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного. А в Доповіді про стан людського розвитку за 2019 рік [15] глобальну нерівність у стані людського розвитку визнано перешкодою для виконання порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року, яка постає деструктивним

чинником де-факто глобалізації і посилює глобальну нестабільність, планетарний і соціальний дисбаланс.

Крім того, ситуація у світі та перспективи її розвитку характеризуються високим ступенем невизначеності і непередбачуваності, посилюються протекціонізм і тенденції до регіоналізму, загострюються змагання між Сполученими Штатами Америки й Китаєм, Народною Республікою за світове лідерство. Посилюється міжнародна конкуренція та застосування всіх інструментів національної сили – політико-дипломатичних, воєнних, економічних, інформаційно-психологічних, кіберзасобів. Збільшуються кількість і масштаби надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру, виникнення і поширення як уже відомих, так і нових інфекційних хвороб. Дедалі більше людей відчувають наслідки глобальної зміни клімату та зростання техногенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Отже, з огляду на багатоаспектний вплив чинників де-факто та де-юре глобалізації у сучасних умовах випереджальне економічне зростання інноваційного характеру можливе в разі урахування Цілей сталого розвитку та неодмінності досягнення кліматичної нейтральності.

Закономірно, що Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [16], включно зі зміцненням засобів здійснення та активізацією роботи в межах глобального партнерства в інтересах сталого розвитку, Президентом України визначено орієнтирами для розроблення проєктів прогнозних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів для забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України. А основою під час розроблення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади планів заходів, проєктів програмних і стратегічних документів, проєктів законів та інших актів законодавства в контексті врахування згаданих Цілей сталого розвитку та вимоги досягнення кліматичної нейтральності в Україні визначено Національну економічну стратегію на період до 2030 року [17]. Згідно з цією Стратегією, чинниками сталого зростання економіки та посилення позиції країни як регіонального суб'єкта, зокрема, є:

- проведення послідовної державної політики, спрямованої на європейський та євроатлантичний курс;
- побудова відносин з новими азійськими та близькосхідними центрами тяжіння;
- створення сприятливого бізнес-клімату, розвиток підприємництва та підтримання експорту;
- залучення інвестицій і розвиток ринків капіталу;
- розвиток внутрішнього споживання тощо.

На переконання директора економічних і соціальних програм Центру Разумкова В. Юрчишина, економічна успішність будь-якої країни світу в найближчі два десятиріччя значною мірою залежатиме від того, наскільки країні вдасться долучитись до регіональних чи глобальних ланцюгів доданої вартості чи розширити економічні контакти в межах теперішніх чи нових інтеграційних утворень [18, с. 177-190], позаяк:

- розширення експорту з вищою часткою доданої вартості, вірогідно, є чи не єдиним шляхом концентрації національних ресурсів для забезпечення збалансованого зростання і розвитку;
- розширення глобальних ланцюгів сприяє залученню країн до виробничих та експортно-імпортних поставок, покращує рахунок поточних операцій платіжного балансу, підвищує продуктивність праці та технологічне оснащення підприємств, залучених до відповідних ланцюгів, а тому зумовлює зростання і розвиток національної економіки. Неодмінною умовою цього є сталість і передбачуваність торговельної та інвестиційної політики країни.

Загалом розширення експорту з вищою часткою доданої вартості є вагомим чинником, що де-факто відкриває широкі перспективи для підвищення ефективності економічної діяльності та сприяє економічному розвитку країни та її регіонів. Також збереження та збільшення доступу українських товарів на зовнішні ринки, зокрема на ринки країн-членів Європейського Союзу, є важливим чинником модернізації національної промисловості.

Проте тривала збройна агресія з боку Росії призвела до скорочення обсягів промислового виробництва, справляє значний негативний вплив на економічну ситуацію в Україні та є вагомим чинником виснаження ендегенного потенціалу її розвитку. Найбільшої соціально-економічної та екологічної шкоди завдано прилеглим до лінії розмежування територіям і територіям, на яких проводилися бойові дії. Ситуація тут характеризується як гуманітарна катастрофа. Подолання її наслідків потребуватиме масштабних затрат і ресурсів, яких у державі обмаль – згідно з класифікацією Світового банку, Україна належить до країн низького середнього доходу (lower-middle income – 1-4 тис. дол. США на одну особу). Якщо за розміром номінального валового внутрішнього продукту в абсолютному вимірі Україна посідає 56 місце у світі, то в розрахунку на одну особу – лише 119 місце. У 2020 р. розмір валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу в Україні становив 3726,94 дол. США, що у 5,2 раза менше, ніж у середньому в Центральній Європі. А недостатній економічний і соціальний розвиток України призводять до підвищення рівня трудової міграції та втрати людського потенціалу.

Тому, на нашу думку, основними чинниками, що де-факто негативно впливають на економічне зростання в Україні та її регіонах, є:

- гібридна агресія Російської Федерації як перманентний прояв міжнародного тероризму та поширення транскордонної злочинності;
- посилена пандемією COVID-19 глобальна економічна рецесія і нестабільність національної валюти;
- надмірна економічна та соціальна нерівність громадян на фоні низької дієвості соціальних стандартів (у 2019 р. 41,3% населення знаходилось за межею бідності), яка призводить до звуження внутрішнього споживання;
- погіршення якості людського капіталу;
- слабкість інституту верховенства права, системна недосконалість державного врядування та дисфункційність судової системи;
- високий рівень корупції, тіньової економіки та неформальної зайнятості, що надалі утримуватиме на високому рівні потоки трудової міграції;
- деіндустріалізація національної економіки та її надмірна сировинна орієнтація;
- технологічне відставання від розвинених країн щодо рівня технологічного розвитку виробничої бази (переважають технології третього й четвертого технологічних укладів за відсутності належних набутоків п'ятого й шостого технологічних укладів);
- фрагментарність державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку за все більшої стагнації фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності;
- непослідовність правового регулювання відносин у податковій сфері;
- збільшення кількості протекціоністських заходів, які застосовують іноземні держави щодо українських товарів (високий рівень ставок митних тарифів, інших митних зборів і платежів, а також використання нетарифних бар'єрів – сертифікація, дозволи, ліцензії), за збереження Україною ліберального доступу на внутрішній ринок для іноземної продукції;
- кліматичні зміни, погіршення екологічної ситуації, дефіцит водних ресурсів;
- зростання загроз в інформаційно-цифровому просторі та поширення кіберзлочинності.

Деструктивність означених чинників і потреба в обмеженні їхнього впливу особливо помітна на тлі фундаментальних національних інтересів України [19] щодо недопущення втручання у внутрішні справи України та щодо сталого розвитку національної економіки, громадянського суспільства та держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення, а також розвитку рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.

Водночас визначальними зовнішньополітичними чинниками, що посилюватимуть зв'язок національної економіки із сучасними глобальними процесами та сприятимуть ендогенному розвитку регіонів України, є поетапна імплементація шести найкращих європейських практик (або шістьох так званих безвізів) [20]. До них належать:

- авіаційний безвіз, або угода про «відкрите небо» (угода «Про єдиний авіаційний простір», підписана в Києві 12.10.2021 р. під час 23-го Саміту Україна – Європейський Союз);
- промисловий безвіз, або Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА), укладення якої стане кроком до визнання Євросоюзом якості української промислової продукції та полегшить доступ національних виробників до ринків ЄС. Крім того, «промисловий безвіз» дасть стимул для розвитку вітчизняної промислової галузі, залучення інвестицій, збільшення виробництва та експорту;
- митний безвіз. Вже у 2022 р. Україна очікує на приєднання до Європейської конвенції про єдиний транзит («митний безвіз»), що забезпечить спрощення митних процедур і зменшення бюрократичних процедур, корупції в митній сфері;
- цифровий безвіз є платформою взаємного визнання електронних послуг між Україною та ЄС, безбар'єрної взаємодії в секторі електронних комунікацій, інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС;
- енергетичний безвіз – забезпечення енергетичної незалежності через приєднання у 2023 р. об'єднаної енергосистеми України до європейської енергомережі ENTSO-E і подальша інтеграція енергоринків України та ЄС;
- безвіз на ринку автомобільних перевезень між країнами-членами ЄС і лібералізація цього ринку відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС.

Також важливими зовнішньополітичними чинниками регіонального розвитку постають підписані під час 23-го Саміту Україна – Європейський Союз угоди:

- про участь України в Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа», а також Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021-2025), що сприятиме інтеграції нашої країни до європейського дослідницького простору; залученню вітчизняних суб'єктів наукової, науково-технічної та господарської діяльності до здійснення перспективних досліджень та інноваційних проектів на регіональному рівні;
- про участь України у програмі «Креативна Європа», що спрямована на підтримку та посилення конкурентоспроможності культурного, креативного та аудіовізуального секторів, а також розвиток і просування культурного й мовного розмаїття та збереження європейської культурної спадщини.

Зауважимо, що «Горизонт Європа» – це провідна програма Європейського Союзу з бюджетом 95,5 млрд євро для просування у 2021-2027 рр. наукових досліджень та інновацій у пріоритетних для ЄС сферах щодо зміцнення науково-технічної бази ЄС, вирішення глобальних викликів і сприяння конкурентоспроможності європейської промисловості, посилення інноваційного розвитку Європи, поширення та посилення європейських досліджень [21]. Бюджет цієї програми буде використано без фіксованого розподілу за країнами чи регіонами головню на підтримання досліджень та інновацій в Європейському Союзі та асоційованих країнах переважно завдяки грантам з відбором проектів шляхом відкритих конкурсів пропозицій відповідно до їхньої досконалості, впливу, якості та

ефективності. Зокрема, спрямовується 15,3 млрд євро – на розроблення цифрових технологій, удосконалення промислового та космічного секторів; 15,1 млрд євро – дослідження та інновації у сфері протидії зміні клімату, енергетики та мобільності; 9,0 млрд. євро – проведення досліджень щодо якості продуктів харчування, розвитку біоекономіки та сільського господарства, збереження природних ресурсів і навколишнього середовища; 3,4 млрд євро – на поширення та посилення європейських досліджень тощо.

Розглядаючи ендогенізацію соціального прогресу джерелом економічного зростання, відомий вчений-економіст В. Геєць визначає фактором зростання економіки на ендогенній основі соціалізацію – сукупність способів формування, передання, засвоєння та накопичення здатностей як свідомої, так і несвідомої життєдіяльності, взаємовідносин і взаємодій людей, які передбачають формування і розвиток креативних здібностей, сукупність яких формується та мобілізується додатково до ресурсів трудового фізичного капіталу ресурсами соціального капіталу [6, с. 12, с. 273]. На переконання авторитетного науковця, якщо держава не усувається від вирішення завдань і нинішнього, і майбутнього суспільного розвитку, інструментом досягнення кращого або змін на краще є розвиток і використання нового прагматизму. Ринок у новому прагматизмі потрібно то оживляти, то прискорювати, то посилювати, то стримувати і водночас завжди регулювати за допомогою держави, що перебуває під контролем громадянського суспільства [6, с. 445-446].

Зважаючи на сучасну соціоцентричну спрямованість глобалізаційних процесів у світі, пропонуване академіком В. Гейцем формування нової соціальної якості особистості, бізнесу та держави, що є чинником реалізації політики нового прагматизму, доцільно законодавчо імплементувати з позицій людиноцентризму як складник системи інституційно-правового забезпечення стрімкого економічного зростання держави.

Новий прагматизм є інструментом економічної політики та поєднує ринкове й державне регулювання для вирішення проблем і протидії викликам розвитку. Наприклад, в основі ідеології нового прагматизму Г. Колодка лежать цінності, які становлять фундамент суспільства та економічної активності, інститути, що слугують основою ринкової конкурентоспроможності економіки, та політика, що визначає, як найкраще використовувати геополітичну позицію для розвитку та зміцнення держави.

Знаковим проявом сучасного впровадження політики нового прагматизму як чинника ендогенного розвитку промисловості в регіонах держави є схвалення Верховною Радою України 16.12.2021 р. Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості» № 1977-IX [23], яким передбачено вдосконалення процедури публічних закупівель шляхом встановлення обов'язкових вимог щодо локалізації виробництва товарів. Крім урахування цінового критерію та / або життєвого циклу продукції, передбачається запровадження обов'язкової наявності локалізації предметів закупівлі за відповідним ступенем локалізації для визначених товарних позицій, який є показником місцевої складової у питомій вазі вартості відповідного предмета закупівлі – сировини, матеріалів, вузлів, агрегатів, деталей, складових частин і комплектувальних виробів, робіт, послуг та інших складових вітчизняного виробництва в собівартості товару тощо. Пропонується вдосконалити процедуру публічних закупівель для певних груп продукції машинобудування шляхом надання додаткових стимулів у разі дотримання критеріїв локалізації їх виробництва без порушення умов конкуренції на внутрішньому ринку. Замовник у публічних закупівлях здійснює закупівлю конкретних товарів за умов забезпечення певного рівня локалізації виробництва. Для початку ступінь локалізації виробництва товару становитиме не менше 10%, надалі зростатиме на 5% щороку, має досягти 40% і залишатися на

цьому рівні до завершення 10-річного строку дії внесених змін. Актуальність цього заходу зумовлена потребою в оновленні рухомого складу наземного громадського транспорту, залізниці, комунальної та будівельної техніки, техніки спеціального призначення, обладнання, продукції енергетичного машинобудування, що відбуватиметься коштом державного або місцевого бюджету, а також необхідністю стимулювання зайнятості населення України, зокрема збереження наявних і створення нових робочих місць, модернізації та забезпечення сталого розвитку економіки України.

Вагомим чинником створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні та випереджального розвитку економіки її регіонів у довгостроковій перспективі, забезпечення зростання обсягів зовнішньоекономічної діяльності, зростання реальних доходів громадян і зменшення відтоку кваліфікованих кадрів за кордон постає практична імплементація Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про індустріальні парки» та деяких інших законодавчих актів України щодо залучення інвестицій у промисловий сектор економіки шляхом стимулювання створення індустріальних парків» від 07.09.2021 р. № 1710-IX [24]. Цим документом передбачено фінансові та інституційні стимули для індустріальних парків та їх резидентів, закладено можливість бюджетного фінансування для підведення інфраструктури та інженерних мереж до індустріальних парків, компенсації вартості підключення до мереж усередині парку, компенсації відсоткових ставок за кредитами на закупівлю нового обладнання. А істотні мотиви до зростання інноваційного високотехнологічного бізнесу в регіонах та розвитку наукоємних сфер економіки держави закладено, зокрема, Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 р. № 1667-IX [25].

З огляду на структуру основних чинників глобалізації відповідно до методології системи КОФ, контент-аналіз аналітичних і наукових джерел, тенденції державного регулювання та практику врядування у сфері соціально-економічного розвитку регіонів, можемо визначити основні групи та склад чинників цілеспрямованої ендогенізації регіонального розвитку (табл. 3).

Варто зважати на застереження М. Кастельса, що, попри планетарний ефект від глобальної економіки, її існування і форма стосуються лише окремих сегментів і економічних структур, країн і регіонів пропорційно рангу країни або регіону в міжнародному поділі праці. На сучасному етапі глобальна економіка функціонує як мережа. Тому, формуючи регіональну мережу національного рівня, дуже важливо вжитись у глобальну мережу, не втрачаючи своїх регіональних переваг [25, с. 114].

Зрозуміло, що послідовне системне регулювання державою процесів синергетичного впливу вищезначених чинників задля інноваційного випереджального економічного зростання матиме суттєве значення щодо посилення позицій України на світовій та європейській арені.

Висновки. Приєднання України як реального суб'єкта глобалізаційних процесів до забезпечення цивілізаційного сталого розвитку апріорі постає основним чинником глибоких соціально-економічних перетворень в Україні та нового глобального партнерства, що зумовлює пріоритетність ендогенізації соціально-економічного прогресу на засадах імплементації політики нового прагматизму. Важливою передумовою реалізації цієї політики є системне обмеження або трансформація впливу саме тих чинників, що суперечать фундаментальним національним інтересам України.

Цілеспрямована імплементація в Україні політики нового прагматизму потребує врахування та цілеспрямованого регулювання впливу спектра чинників ендогенізації регіонального розвитку (внутрішньополітичних, просторових, економічних, соціальних, екологічних), що позитивно впливатиме на спроможність до динамічного прогресу в усіх сферах суспільного життя на підставі партнерських

Таблиця 3

Чинники цілеспрямованої ендогенізації регіонального розвитку в Україні

Основні групи чинників	Зміст чинників
1	2
Внутрішньополітичні (інституційні)	<p>Політична стабільність, національна стійкість, соціальна згуртованість</p> <p>Функціонування правоохоронної системи та якість правосуддя</p> <p>Ефективність реформи децентралізації, інституційна спроможність і самодостатність згуртованих територіальних громад як базових елементів громадянського суспільства</p> <p>Імплементация людиноцентричного підходу на засадах інклюзивності механізмів соціально-економічного розвитку держави</p> <p>Створення сприятливого бізнес-клімату, розвиток підприємництва та підтримання експорту</p> <p>Імплементация щорічного декларування майнового стану та доходів громадян відповідно до статті 67 Конституції України</p> <p>Системність політики державних інвестицій, залучення інвестицій і розвиток ринків капіталу</p> <p>Безбар'єрний рух капіталу на території України</p> <p>Імплементация міжнародних правил оподаткування BEPS</p> <p>Пріоритетність фінансового забезпечення розвитку національної науки</p> <p>Стимулювання розвитку цифрової економіки як одного з драйверів економічного зростання України</p> <p>Узгодженість регіональних, місцевих стратегій і програм розвитку із завданнями та планами заходів Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки</p> <p>Функціонування системи планування просторового розвитку держави на основі оновлення Генеральної схеми планування території України, містобудівної документації регіонального та місцевого рівня</p> <p>Інтегрованість стратегічного, просторового та бюджетного планування</p> <p>Інституційне забезпечення стимулювання регіонального розвитку в частині законодавчого встановлення функціональних типів територій, порядку та критеріїв визначення таких територій, регламентування переліку інструментів і механізмів стимулювання їхнього розвитку</p> <p>Прозорість функціонування енергетичних ринків, розвиток відновлюваних джерел енергії (ВДЕ)</p> <p>Розвиток електронної демократії та електронного урядування</p> <p>Інтеграція української культури в глобальний інформаційно-культурний простір</p> <p>Формування інституційного середовища щодо імплементації ЄЗК</p> <p>Обсяг коштів державного фонду регіонального розвитку на відповідний бюджетний період відповідно до визначеного на законодавчому рівні</p>
Просторові	<p>Стан територіально-економічної згуртованості в регіоні</p> <p>Місце та роль регіону в системі міжтериторіального та транскордонного співробітництва</p> <p>Потенціал території (природно-кліматичний, сировинно-ресурсний, аграрний, транспортно-логістичний, транзитний, науковий, трудовий, підприємницький, експортний, інвестиційний, історико-культурний, туристично-рекреаційний тощо)</p> <p>Забезпечення актуальною містобудівною документацією, урахування імплементації кліматичної нейтральності в документах державного планування</p> <p>Інтегрованість регіональних, місцевих стратегій і програм розвитку з документацією щодо просторового планування території регіону, адміністративного району, об'єднаної територіальної громади</p>

Продовження табл. 3

1	2
Економічні	<p>Рівень інтегрованості регіону в національний і світовий економічний простір</p> <p>Розвиток людського капіталу та його якості</p> <p>Стан демонополізації та диверсифікації економіки регіону, формування конкурентного середовища та реалізації державно-приватного партнерства в регіоні</p> <p>Практика ефективної інтеграції природних, інтелектуальних і виробничих ресурсів у секторах регіональної економіки, що мають дедалі більшу економічну та соціальну віддачу</p> <p>Наявність і прозорість системи регіональних стимулів для залучення інвестицій в економіку регіону, сприяння виходу бізнесу на зовнішні ринки товарів і послуг з високою часткою валової доданої вартості, підтримання інноваційної активності суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу</p> <p>Обсяги реалізованої інноваційної продукції, високотехнологічного конкурентоспроможного виробництва в ланцюгах виробництва продукції з високою доданою вартістю та перехід до вуглецево-нейтральної економіки</p> <p>Розвиток циркулярної економіки, зокрема на основі створення прозорих і конкурентних ринків вторинної сировини</p> <p>Функціонування економічно ефективного енергетичного сектору</p> <p>Умови розбудови цифрової інфраструктури та ведення інноваційного бізнесу</p> <p>Розвиток креативних індустрій і соціального підприємництва</p> <p>Ступінь переробки сільгоспсировини та частка продукції переробної промисловості в експорті вітчизняної сільгосппродукції та харчових продуктів</p> <p>Експортоорієнтований розвиток органічного виробництва</p>
Соціальні	<p>Надійність функціонування системи громадської безпеки</p> <p>Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами на місяць, що вищі від фактичного прожиткового мінімуму</p> <p>Рівень зайнятості населення</p> <p>Пропозиція робочих місць (зокрема, для випускників закладів вищої освіти з відповідними компетенціями)</p> <p>Реальність доступу в регіоні до якісної освіти упродовж життя</p> <p>Розвиненість сектору інформаційно-комунікаційних технологій</p> <p>Рівень цифрової грамотності населення</p> <p>Розвиненість сфери високоякісних медичних та оздоровлювальних послуг</p> <p>Регулярність пасажирського сполучення між сільськими населеними пунктами й центрами територіальних громад</p> <p>Експлуатаційний стан автомобільних доріг у сільській місцевості</p> <p>Доступ до централізованого водопостачання прісною водою належної якості</p> <p>Розвиненість спортивно-оздоровлювальної інфраструктури</p> <p>Відкритість регіонального культурного простору</p>
Екологічні	<p>Масштаби негативного впливу глобальної зміни клімату, локальних кризових кліматичних і техногенних явищ</p> <p>Рівень екологічної освіти та екологічної культури населення</p> <p>Санітарний стан водних об'єктів та екосистем</p> <p>Стан управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду місцевого та загальнодержавного значення</p> <p>Реалізація регіональних і місцевих схем формування екологічної мережі</p> <p>Стан управління промисловими та побутовими відходами, реалізації регіональних планів управління відходами та небезпечними хімічними речовинами</p> <p>Реалізація заходів щодо боротьби з опустелюванням і деградацією земель</p> <p>Упровадження кліматично орієнтованого сільського господарства та інноваційних екологоощадних технологій щодо зменшення викидів парникових газів</p>

Джерело: авторська розробка.

відносин між державою, бізнесом, місцевим самоврядуванням, громадянським суспільством і громадянами України.

Список використаних джерел

1. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. *Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України*: аналіт. доп. К.: НІСД, 2014. 48 с. (Сер. «Національна безпека»). Вип. 6).
2. Яценко О. Глобалізаційні детермінанти розвитку сировинних ринків. *Міжнародна економічна політика*. 2013. № 2. С. 66-100. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Мер_2013_2_6.pdf
3. Діба О., Осадчий Є. Вплив глобалізації на соціально-економічний стан України. *Ринок цінних паперів України*. 2014. № 7. С. 19-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2014_7_3
4. Войтович Р. В. *Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз)*: монографія. К.: Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.
5. Собкевич О. В., Шевченко А. В., Русан В. М. та ін. *Реальний сектор економіки України в умовах системних викликів*: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2021. 83 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_14_2021.pdf
6. Геєць В. М. *Феномен нестабільності – виклик економічному розвитку* / НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ: Академперіодика, 2020. 456 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.403.456>
7. Гальчинський А. Глобальна перспектива – не багатополарний, а аполарний світ. *Дзеркало тижня*: сайт. 03.02.2017. URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-globalna-perspektiva-ne-bagatopolyarniy-a-apolyarniy-svit_.html
8. Гальчинський А. Капіталізм втрачає спроможність адекватно реагувати на виклики сучасності. *Дзеркало тижня*: сайт. 08.03.2019. URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-kapitalizm-vtrachaye-spromozhnist-adekvatno-reaguvati-na-vikliki-suchasnosti-304828_.html
9. *Human Development Report 2020. The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene*. New York. 412 p. UNDP: Website. 2020. URL: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>
10. KOF Globalisation Index. *ETH Zürich*: Website. 2022. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
11. Gygli S., Haelg F., Potrafke N., Sturm J. E. The KOF Globalisation Index – Revisited. *Review of International Organizations*. 2019. Vol. 14(3). Pp. 543-574. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2>
12. 2020 KOF Globalisation Index: Structure, variables and weights. *ETH Zürich*: Website. 2020. URL: https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Medienmitteilungen/Globalisierungsindex/KOFGI_2020_structure.pdf
13. 2021 KOF Globalisation Index. Method of calculation. *ETH Zürich*: Website. 2021. URL: https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Globalization/2021/KOFGI_2021_method.pdf
14. KOF Globalisation Index. Ranking. *ETH Zürich*: Website. 2021. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
15. Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік: Огляд. *UNDP*: сайт. 18.12.2019. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html
16. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
17. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>
18. *Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна* / наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Заповіт, 2018. 202 с.
19. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
20. Пленарне засідання Верховної Ради України (відео). *Верховна Рада України*: сайт. 17.12.2021. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/217958.html>
21. Horizon Europe – the most ambitious EU research & innovation programme ever. *Publications Office of the European Union*: Website. 04.05.2021. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2777/714209>
22. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості: Закон України від 16.12.2021 р. № 1977-IX. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-20#Text>
23. Про внесення змін до Закону України «Про індустріальні парки» та деяких інших законодавчих актів України щодо залучення інвестицій у промисловий сектор економіки шляхом стимулювання створення індустріальних парків: Закон України від 07.09.2021 р. № 1710-IX. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-20#Text>
24. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 р. № 1667-IX. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>
25. Кастельс М. *Информационная эпоха: экономика, общество и культура* / пер. с англ. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.

References

1. Parakhonskyy, B. O., & Yavorska, H. M. (2014). Aktual'ni vyklyky ta zahrozy regional'ny bezpetsi: vysnovky dlya Ukrainy [Current challenges and threats to regional security: conclusions for Ukraine]: Analytical Report. Kyiv: NISS. (Ser. «Natsional'na bezpeka». Vyp. 6) [(Ser. «National Security». Iss. 6)]. [in Ukrainian].
2. Yatsenko, O. (2013). Hlobalizatsiyni determinanty rozvytku syrovynnykh rynkiv [Globalization determinants of the development of commodity markets]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – International economic policy*, 2, 66-100. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mep_2013_2_6.pdf [in Ukrainian].
3. Dyba, O., & Osadchyy, E. (2014). Vplyv hlobalizatsiyi na sotsial'no-ekonomichnyy stan Ukrainy [Effects of Globalization on Socio-economic Status Ukraine]. *Rynok tsinnykh papieriv Ukrainy – Ukrainian securities market*, 7, 19-28. [in Ukrainian].
4. Voytovych, R. V. (2007). *Vplyv hlobalizatsiyi na systemu derzhavnogo upravlinnya (teoretyko-metodolohichnyy analiz) [Impact of globalization on public administration (theoretical and methodological analysis)]*. Kyiv: NAPA. [in Ukrainian].
5. Sobkevych, O. V. Shevchenko, A. V., & Rusan, V. M., et al. (2021). *Real'nyy sektor ekonomiky Ukrainy v umovakh systemnykh vyklykiv [The real sector of Ukraine's economy in the face of systemic challenges]*: Analytical Report. Kyiv: NISS. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_14_2021.pdf [in Ukrainian].
6. Heyets, V. M. (2020). *Fenomen nestabil'nosti – vyklyk ekonomichnomu rozvytku [Phenomenon of Instability as a Challenge to Economic Development]*. Kyiv: Academic Periodic. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.403.456> [in Ukrainian].
7. Halchinsky, A. (2017, Feb 3). Hlobal'na perspektyva – ne bahatopolyarnyy, a apolyarnyy svit [The global perspective – not a multipolar, but an apolar world]. *Mirror Weekly*: Website. Retrieved from http://zn.ua/ukr/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-globalna-perspektiva-ne-bagatopolyarniy-a-apolyarniy-svit_.html [in Ukrainian].
8. Halchinsky, A. (2019, Mar 8). Kapitalizm vtrachaye spromozhnist' adekvatno reahuvaty na vyklyky suchasnosti [Capitalism is losing its ability to respond adequately to today's challenges]. *Mirror Weekly*: Website. Retrieved from http://zn.ua/ukr/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-kapitalizm-vtrachaye-spromozhnist-adekvatno-reaguvati-na-viklyki-suchasnosti-304828_.html [in Ukrainian].
9. *Human Development Report 2020. The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene* (2020). New York: UNDP: Website. Retrieved from <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>
10. KOF Globalisation Index. *ETH Zürich*: Website. Retrieved from <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
11. Gygli, S., Haelg F., Potrafke, N., & Sturm, J. E. (2019). The KOF Globalisation Index – Revisited. *Review of International Organizations*, 14(3), 543-574 DOI: <https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2>
12. 2020 KOF Globalisation Index: Structure, variables and weights (2020). *ETH Zürich*: Website. Retrieved from https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Medienmitteilungen/Globalisierungindex/KOFGI_2020_structure.pdf
13. 2021 KOF Globalisation Index. Method of calculation (2021). *ETH Zürich*: Website. Retrieved from https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Globalization/2021/KOFGI_2021_method.pdf
14. KOF Globalisation Index. Ranking (2021). *ETH Zürich*: Website. Retrieved from <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
15. Dopovid' pro stan lyuds'koho rozvytku za 2019 rik [Human Development Report 2019]: Overview (2019, Dec 18). *UNDP*: Website. Retrieved from https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html [in Ukrainian].
16. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030] (2019). Decree of the President of Ukraine, adopted on 2019, Sep 30, 722/2019. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [in Ukrainian].
17. Natsional'na ekonomichna stratehiya na period do 2030 roku [National Economic Strategy until 2030] (2021). Approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 2021, Mar 3, 179. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25> [in Ukrainian].
18. Yurchyshyn, V. (Ed.) (2018). *Hlobal'ni tendentsiyi i perspektyvy: svitova ekonomika ta Ukraina [Global trends and prospects: the world economy and Ukraine]*. Kyiv: Testament. [in Ukrainian].
19. Pro natsional'nu bezpeku Ukrainy [On the national security of Ukraine] (2018). Law of Ukraine, adopted on 2018, Jun 21, 2469-VIII. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].
20. Plenarne zasidannya Verkhovnoyi Rady Ukrainy (video) [Plenary session of the Verkhovna Rada of Ukraine (Video)] (2021, Dec 17). *Verkhovna Rada of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/217958.html> [in Ukrainian].
21. Horizon Europe – the most ambitious EU research & innovation programme ever (2021, May 04). *Office of the European Union*: Website. Retrieved from <https://data.europa.eu/doi/10.2777/714209>
22. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrainy «Pro publichni zakupivli» shchodo stvorennya peredumov dlya staloho rozvytku ta modernizatsiyi vitchyznyanoi promyslovosti [On Amendments to the Law of Ukraine «On

- Public Procurement» on Creating Preconditions for Sustainable Development and Modernization of Domestic Industry] (2021). Law of Ukraine, adopted on 2021, Dec 17, 1977-IX. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-20#Text> [in Ukrainian].
23. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrainy «Pro industrial'ni parky» ta deyakykh inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zaluchennya investytsiy u promyslovyy sektor ekonomiky shlyakhom stymulyuvannya stvorennya industrial'nykh parkiv [On Amendments to the Law of Ukraine «On Industrial Parks» and some other legislative acts of Ukraine on attracting investment in the industrial sector of the economy by stimulating the creation of industrial parks] (2021). Law of Ukraine, adopted on 2021, Sep 07, 1710-IX. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-20#Text> [in Ukrainian].
24. Pro stymulyuvannya rozvytku tsyvrovoyi ekonomiky v Ukraini [On stimulating the development of the digital economy in Ukraine] (2021). Law of Ukraine, adopted on 2021, Jul 15, 1667-IX. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> [in Ukrainian].
25. Castells, M. (2000). *Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshchestvo i kul'tura [The Information Age: Economy, Society, and Culture]*. Moscow: HES. [in Russian].

Melnyk M. I., Zalutskyy I. R. Identification of globalizing factors of socio-economic development: the concept of endogenization.

The article addresses the problem of the impact of the modern socio-economic development globalization factors in the context of its endogenization. The authors argue that forming of the global economic system with high interdependence between regional integration entities and interaction of national economies in global conditions of uncertainty, instability, and unpredictability constitute the nature and main feature of modern globalization processes. Global interdependence is the major factor of global interaction for an efficient solution to joint problems, their prevention, and realization of joint interests, including political, economic, social, and environmental, etc. The fundamental interests of global interaction include the Sustainable Development Goals directed at "building forward better" based on the "leave no one behind" principle defined in the UN Sustainable Development Summit Resolution "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development" and the implementation of the Paris Climate Accords and European Green Deal. The globalization factors are identified following the methodology of KOF Globalization Index calculation on the national level: by globalization types – de-facto and de-jure; by the kind of globalization – economic, social, political; by the sub-kind of globalization – trade-based, finance-based, interpersonal, informational, cultural. The following issues are determined based on the content analysis of analytical, scientific, and legal sources and governance practices in the socio-economic development: main factors affecting de-facto the economic growth in Ukraine and its regions; external political factors that strengthen the relationship between the national economy and modern globalization processes and foster endogenous development of Ukrainian regions; factors of goal-oriented endogenization of regional development in Ukraine (domestic political, spatial, economic, social, environmental) as prospective drivers of sustainable socio-economic growth in Ukraine.

Key words: globalization factors, socio-economic development, development endogenization.

Мельник Мар'яна Іванівна – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: mar.melnyk@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-8666>).

Melnyk Maryana Ivanivna – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of spatial development of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Залуцький Іван Романович – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: zalutskij.ivan@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3652-1145>).

Zalutskyy Ivan Romanovych – Ph.D. (Econ.), Assoc. Prof., Senior Researcher of the Department of spatial development of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Статтю підготовлено в межах виконання НДР «Глобалізаційні чинники та ризики ендегенного розвитку регіонів України» (державний реєстраційний номер 0121U111754).

Надійшло 14.03.2022 р.